

משרד הפנים מנע פרסום עשרות עיתונים בעשור האחרון

תקנה מימי המנדט מקנה למשרד הפנים סמכות לפסול עיתונים אם לעורך אין תעודת בגרות או שהורשע בעבר, אפילו בעבירת בנייה. אף שהמשרד עצמו הציע לבטלה הוא ממשיך להשתמש בה

דניאל דולב | 14.01.2016 | 19:39

בעשור האחרון מנע משרד הפנים את הוצאתם לאור של 62 עיתונים לפחות, כך עולה מנתוני המשרד שנמסרו ל"הארץ" במסגרת חוק חופש המידע. מניעת הפרסום נעשתה בהתאם לפקודת העיתונות, מסיבות כמו "חוסר השכלה", רישום פלילי של העורך הראשי, או מסיבות טכניות שקשורות לאופן הגשת הבקשה לרישיון. משרד הפנים סירב לבקשת "הארץ" להעביר את הפילוח המלא בין הסיבות השונות, אך הוסיף כי באותן שנים אושרו 459 בקשות. המשמעות: יותר מ-10% מהבקשות להוציא עיתון נדחו. באזור המרכז למשל (לא כולל תל אביב) נדחו כשליש מהבקשות. "זו סמכות שאין לה אח ורע במדינות דמוקרטיות", אומר עורך הדין דן יקיר מהאגודה לזכויות האזרח. "אין הצדקה לכך שהשלטון יהיה מעורב ושיוטל משטר רישוי על עיתונים. זה כלי שצריך להיות זמין לכל מי מעוניין לעסוק בו". יקיר מוסיף כי "מעבר להיבט העקרוני פקודת העיתונות לא מותאמת לעידן המודרני של תקשורת באינטרנט, כשיש חובת רישוי לעיתונות כתובה ואין רישוי לעיתונות אינטרנטית".

לפי פקודת העיתונות נחוץ רישיון כדי לפרסם עיתון בישראל. הפקודה חוקקה בתקופת המנדט הבריטי (1933), שהחיל צנזורה פוליטית הדוקה בארץ, אך היא מעולם לא בוטלה. היא בתוקף גם כיום ומהנתונים עולה כי היא רחוקה מלהיות אות מתה בספר החוקים.

עיתון, לפי הפקודה, הוא "כל דבר דפוס המכיל חדשות, ידיעות, סיפורי מאורעות... או עם כל עניין אחר בעל חשיבות ציבורית, הנדפס בכל לשון והיוצא לאור בישראל למכירה או להפצת חנם". כדי לקבל רישיון, על עורך העיתון להיות מעל גיל 25, בעל תעודת בגרות ישראלית או תעודה שהוכרה כשוות ערך, וללא הרשעה שבגללה נגזרו עליו שלושה חודשי מאסר או יותר. העורך אף צריך להצהיר כי "לא נשללה מאתו הרשות לעבוד כעורך דין או כרופא". לפי הפקודה רשאי שר הפנים להורות על סגירת עיתון אם לפי דעתו פרסום מסוים בו עלול לסכן את שלום הציבור. כך, בשנת 1953 הורה שר הפנים אז ישראל רוקח לסגור את העיתונים "קול העם" ו"אל איתחאד", שפרסמו מאמרי ביקורת חריפים על הממשלה. העיתונים עתרו לבג"ץ, אשר פסל את החלטת שר הפנים בנימוק שעליו להוכיח את האפשרות לפגיעה בשלום הציבור ברמת ודאות גבוהה.

לידי "הארץ" הגיע פירוט חלקי של בקשות לרישיון שסורבו במחוז הצפון בשנים 2004–2013. בין היתר סורבה בקשה להוציא עיתון בשם "אל דיבא" בכפר מנדא משום ש"נמצא רישום פלילי על שם המבקש/ עורך בגין עבירות בנייה". ביקנעם לא הותר לפרסם עיתון בשם "לוני" בשל "רישום פלילי מבית דין צבאי מחוזי". שני עיתונים נוספים התבקשו להעביר תעודה המעידה על השכלת העורך. מקרה בולט של שימוש בחובת הרישוי נגד עיתון הוא זה של המקומון האילתי "ערב ערב". בשנת 2001 ערך המקומון תחקיר על בריכות השחייה במלונות בעיר. "כשביקשנו את תגובת משרד הפנים", אמר השבוע ל"הארץ" מנכ"ל העיתון רותם נועם, "הם התנו זאת בהצגת רישיון תקף לעיתון". לעיתון היה רישיון אך העותק שלו הושמד בשריפה ב-1995. לכן, אומר נועם, הם ביקשו מנציגי המשרד

שיבדקו בארכיונם. לדבריו, "הם טענו שהם בדקו ושלא נמצא רישיון. בו במקום הוציאו צו סגירה לעיתון והודעה לעיתונות שפורסמה בקול ישראל ובקול הים האדום, על זה שהם סגרו את המקומון הוותיק ביותר במדינת ישראל, מ-1962. הם מאוד התגאו בזה".

בסיוע "העמותה להגנות שלטונית" פנה העיתון למשרד הפנים, ביקש לבדוק שוב ואף איים בנקיטת צעדים משפטיים. "בינתיים לנו היה מצב חירום", אומר נועם. "היה לנו צו שאסר עלינו להוציא את העיתון הקרוב, והיו לנו כמה ימים לפעול. לעצמנו אמרנו שנוציא את העיתון כך או כך, גם אם נצטרך לעבור על החוק. זה היה ברור לנו. אבל גם רצינו להשתדל לא לעשות את זה".

בעיתון כבר החלו לנסות להגיש מחדש את טופסי הבקשה לרישיון, אך לבסוף התגלתה הטעות של משרד הפנים. "התברר שהם בדקו רק את הגנזכים הממוחשבים מ-1988, אבל מכיוון שאנחנו קיימים כבר משנת 1962 הם היו צריכים לרדת למרתפים והם לא עשו את זה". לאחר הבדיקה הנוספת נמצא הרישיון. העיתון תבע לבסוף את משרד הפנים, ובהסכם פשרה שקיבל בבית המשפט תוקף של פסק דין הודתה המדינה בטעותה ופיצתה את המקומון ב-90 אלף שקלים.

פקודת העיתונות אינה המכשול היחיד בפני פרסום עיתון. גם תקנות ההגנה לשעת חירום מחייבות היתר להוצאת עיתון ואף קובעות תנאים שרירותיים לחלוטין להענקתו. בתקנה 94 למשל נכתב כי הממונה על המחוז מטעם משרד הפנים "רשאי, ככל אשר יישר בעיניו ומבלי לתת כל טעם לדבר, להעניק או לסרב מלהעניק כל תעודת היתר כזאת, והוא רשאי לצרף אליה תנאים, והוא רשאי בכל זמן להתלות או לבטל כל תעודת-היתר כזאת או לשנות או למחוק כל תנאים שצורפו לתעודת-ההיתר או לצרף אליה תנאים חדשים".

בשנות ה-80 סגרה המדינה כמה עיתונים בערבית תוך שימוש בתקנה הדרקונית, אך השימוש בה נדיר מאוד. עם זאת, בנובמבר האחרון נסגרו עיתון ואתר אינטרנט שהיו שייכים לפלג הצפוני של התנועה האיסלאמית. מכיוון שהפלג הוכרז התארגנות בלתי מותרת, לא היה צורך בתקנה 94 כדי לשלול את רישיונו.

המשפטן והעיתונאי פרופ' משה נגבי, שכתב כמה ספרים על חופש העיתונות בישראל, מסביר כמה חריגה חובת הרישוי לעיתונים: "בכל הדמוקרטיות שאנחנו מכירים ורוצים או מתיימרים להיות כמוהן אין דבר כזה. באנגליה למשל — ואני מציין את אנגליה כי קיבלנו את זה מהמנדט — ביטלו את חובת הרישוי כבר במאה ה-18. אין בארצות הברית, אין באנגליה, אין באף מדינה במערב אירופה".

נגבי מוסיף כי "מה שחמור זה שאצלנו יש גם סמכות לקחת את הרישיון ולסגור את העיתון. אין דבר יותר מהותי מזה. הרי כשאתה מצנזר, אז אתה מצנזר ידיעה ספציפית. כשאתה מוציא צו איסור פרסום, אתה מצנזר פרשה ספציפית, פלילית או ביטחונית. כשאתה סוגר עיתון אתה מונע מראש פרסום של מספר אין-סופי ולא ידוע של דיווחים ודעות. הבעיה היא גם שאנחנו לא יודעים אף פעם, כי עיתון שנסגר או שלא קיבל רישיון מלכתחילה לא יכול לדווח על זה, ולשאר כלי התקשורת בדרך כלל לא אכפת". ועדה בראשות שר המשפטים לשעבר חיים צדוק, שבה היה חבר גם נגבי, המליצה כבר ב-1997 לבטל את חובת הרישוי של עיתונים אך מסקנותיה לא יושמו.

האגודה לזכויות האזרח מנהלת זה שני עשורים מאבק משפטי לביטול חובת הרישוי לעיתונים.

ב-1996 עתרה האגודה לראשונה לבג"ץ ודרשה לבטל את פקודת העיתונות והסעיפים הרלוונטיים בתקנות ההגנה לשעת חירום. העתירה נדחתה מטעמים טכניים, אך ב-2002 עתרה האגודה שוב.

ב-2004 העתירה נמחקה בהסכמת הצדדים. זאת, לאחר שמשרד הפנים הפיץ את תזכיר "חוק העיתונות" שהיה אמור להחליף את הפקודה ולבטל את משטר הרישוי. עם מחיקת העתירה קבע בית המשפט כי על משרד הפנים לעדכן את האגודה בכל פעם שנעשה שימוש בסמכות לא לאשר רישיון לעיתון.

בעשור שחלף מאז, אומרים באגודה, הם לא עודכנו אף לא פעם אחת על ידי משרד הפנים, אף שכפי שמראים הנתונים, המשרד המשיך לפסול בקשות. הצעת החוק עברה בקריאה ראשונה ב-2008, אולם קידומה הופסק לאחר כמה דיונים בוועדת הכלכלה. לכן, בספטמבר 2014 עתרה האגודה

בשלישית, יחד עם "אעלאם — מרכז התקשורת לקהילה הערבית-פלסטינית". "הטענה המרכזית היא שהחקיקה הזו לא מתיישבת כיום עם אופייה של המדינה, שמגדירה את עצמה דמוקרטית", אומר עורך הדין עלאא עבדאללה, שמייצג בעתירה את "אעלאם".

באפריל האחרון קבעו שופטי העליון אליקים רובינשטיין, סלים ג'ובראן ודפנה ברק-ארז, כי "אין חולק שהגיעה עת שינוי". עם זאת, הם החליטו לתת לממשלה החדשה, שהוקמה רק חודש קודם לכן, זמן לפעול בנושא והדגישו כי "אכן ראוי שכך ייעשה בהקדם". באוקטובר ביקש משרד הפנים לדחות את הדיון פעם נוספת. הטענה: שר הפנים אז, סילבן שלום, מנוע מלעסוק בפקודת העיתונות בשל "זיקתה של זוגתו לגורם דומיננטי בענף העיתונות בישראל" (רעייתו, ג'ודי שלום ניר מוזס, היא אחותו של מו"ל ידיעות אחרונות נוני מוזס). בנוגע לתקנות ההגנה, נכתב כי המשרד תומך בביטולן — אך בתנאי שתושלם חקיקת "חוק המאבק בטרור", שמרחיב משמעותית את סמכויות המדינה למאבק בטרור. בשבוע שעבר, בעקבות התפטרות השר שלום, ביקש המשרד שוב לדחות את הדיון.

"זה ממש לעשות צחוק מבית המשפט ומאתנו", אומר עו"ד יקיר על התנהלות משרד הפנים. "כבר בפעם הקודמת ביקשנו מבית המשפט להוציא צו על תנאי (שיכריח את המדינה לנמק מדוע לא יבוטל משטר הרישוי, ד"ד), כי כבר בפעם הקודמת בזבזו חודשים ארוכים כדי להגיד ששר הפנים מנוע מלטפל בעניין, בלי לעשות שום דבר. אין שום סיבה לעכב את ביטול פקודת העיתונות. זה חוק שצריך לעבור המהעולם".

ממשרד הפנים נמסר בתגובה כי "הנושא תלוי ועומד בבית המשפט. תשובת משרד הפנים תינתן בבית המשפט בהתאם לזמנים שנקבעו".

ידיעות אחרונות, תל אביב, 15.10.2018